

DIFERENȚELE ECONOMICE ȘI SOCIALE ÎN ROMÂNIA¹

Mihaela-Nona CHILIAN, PhD, Senior Researcher III, Institute for Economic Forecasting, Bucharest, Romania
Marioara IORDAN, PhD, Senior Researcher I, Institute for Economic Forecasting, Bucharest, Romania

The paper investigates the dynamics of territorial development and social gaps in Romania, with focus on the post-accession changes. A framework of analysis comprising integrating (complex) and simple indicators is employed, with emphasis on territorial competitiveness, labor market and business environment developments, education, R&D and infrastructure. The results reveal the persistence of significant territorial gaps and the consolidation of a three-layered development model (engine, catching-up and slow-followers), both at national and regional level.

În Uniunea Europeană, politicile prin care se promovează coeziunea economică, socială și teritorială sunt evaluate prin eficiența lor în reducerea disparităților regionale, în asigurarea de oportunități egale pentru toate persoanele, indiferent de regiunile și de țările în care locuiesc. În acest sens, **politica de coeziune** vizează asigurarea unei convergențe interregionale și, pe această bază, realizarea unei convergențe între statele membre, reprezentând astfel instrumentul comunitar prin care se promovează convergența economică [1]. Într-un astfel de context, asigurarea echilibrului teritorial și diminuarea amenințărilor la adresa dezvoltării armonioase a Uniunii Europene implică identificarea și evaluarea discrepanțelor teritoriale și a cauzelor apariției/ persistenței/ accentuării acestora. Astfel de dezechilibre se refera la:

- i) gradul înalt de concentrare a activităților economice în anumite regiuni ale Europei/ale fiecărei țări,
- ii) persistența la nivel național a dezechilibrului între zonele metropolitane și restul țării în termeni de dezvoltare economică,
- iii) creșterea sau cel puțin menținerea numărului de decalaje teritoriale la nivel regional, în afară de cele calculate în raport cu PIB-ul sau șomajul,
- iv) dezvoltarea așa-numitelor ghetouri de sărăcie și excludere socială în cadrul regiunilor și orașelor, de obicei, în zonele cu disponibilitate scăzută a serviciilor esențiale,
- v) populație în scădere și în curs de îmbătrânire în multe din zonele specifice dezavantajate de caracteristicile lor geografice (insule, zone cu populație scăzută din nordul îndepărtat și unele zone muntoase),
- vi) probleme severe economice și sociale în zonele periferice, cu o acumulare de dezavantaje naturale și geografice.

În cazul României, studii referitoare la competitivitatea regiunilor au pus în evidență un prezența unui decalaj de dezvoltare [2; 3] mare între regiuni și cu tendință de creștere, configurându-se trei “niveluri de performanță”: cel al unei dezvoltări economice accelerate, de tip “regiuni motor” (București-Ilfov), cel al unei dezvoltări economice, de tip “regiuni urmăritoare” (regiunile din Transilvania și Banat) și al celui al unei dezvoltări economice lente (“regiuni rămase în urmă” – Moldova-Muntenia-Dobrogea-Oltenia), cu o serie de oscilații de la un an la altul. Și în cazul țărilor și regiunilor din Europa, îndeosebi al celor care au aderat la UE în ultimele două

¹ Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului “Cercetarea științifică economică, suport al bunăstării și dezvoltării umane în context european”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/62988.

“valuri” (cele 12 noi state membre), PIB/locuitor calculat ca o măsură globală a competitivității și exprimat pentru fiecare țară și regiune luate în considerare pentru analiză în raport cu media UE27 a relevat atât decalaje mari dintre regiunile din cele 12 noi state membre și cele din celelalte 15 țări ale UE, dar și decalajele interregionale mari din interiorul majorității țărilor UE, inclusiv din unele țări foarte dezvoltate.

În România, *nivelul PIB/locuitor* raportat la media UE27 a crescut în intervalul 1999-2008 până la 26,0%, dar a scăzut din nou în anul 2009 la 23,4%, ca urmare a efectelor crizei economice globale instalate în anul anterior. Pe regiuni, nivelul PIB/locuitor reprezenta doar 16,0% din media UE27 în anul 2008 și 14,5% în anul 2009 în regiunea Nord-Est și 64,8% în anul 2008, respectiv, 55,3% în anul 2008 în regiunea București-Ilfov (tabelul 1). *Rata de disparitate*¹ a crescut, însă, în intervalul 1999-2008, de preaderare și postaderare la UE, de la 2,55 la 4,05, tot regiunile mai dezvoltate fiind cele care au beneficiat cel mai mult de pe urma acestui proces. Ea s-a redus, însă, în anul 2009, sugerând că unul din efectele crizei economice a fost, într-o primă fază, de natura reducerii disparităților în dezvoltarea teritorială ca urmare a impactului mult mai mare al crizei tocmai în regiunile mai dezvoltate.

Aceste rezultate sunt susținute și de evoluția nivelului PIB/locuitor și a *ratei de disparitate pe categorii de regiuni* (predominant rurale, intermediare și predominant urbane) și *pe principalele zone metropolitane* (tabelul 2). Astfel, rata de disparitate dintre regiunile predominant urbane și cele predominant rurale a crescut mai mult în intervalul 1999-2008 față de rata de disparitate dintre regiunile predominant urbane și cele intermediare, o creștere vizibilă semnalandu-se și în cazul ratei de disparitate dintre cea mai dezvoltată zonă metropolitană (Capitala) și cea cu dezvoltarea cea mai redusă dintre regiunile metropolitane ale României analizate. Mai mult, raportul dintre rata de disparitate la nivel național și ratele de disparitate mai sus menționate sugerează adâncirea decalajelor de dezvoltare la nivelul regiunilor intermediare, în care polii de dezvoltare (urbană sau nu) nu au încă suficientă forță pentru creșterea competitivității acestor regiuni. Situații asemănătoare, de tip adâncire a disparităților dintre „nucleu” și „periferie” au fost remarcate și în restul noilor state membre ale UE, mai ales în perioada de tranziție și preaderare, arătând că regiunile se adaptează în mod diferit la un mediu economic nou și că regiunile care au avut performanțe economice anterioare bune și-au întărit pozițiile, în timp ce regiunile care aveau performanțe economice mai slabe au rămas tot perdante [4].

Tabelul 1. Nivelul PIB/locuitor în regiunile României, în raport cu media UE27 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
România	8,4	9,4	10,1	10,7	11,6	12,9	16,4	19,0	23,2	26,0	23,4
Macroregiunea unu	8,4	9,4	10,1	10,7	11,6	12,9	15,6	18,6	22,8	24,0	22,1
Nord-Vest	7,9	8,9	9,6	10,2	11,1	12,4	15,6	17,7	22,4	23,2	21,3
Centru	8,4	9,9	10,6	11,2	12,1	12,9	16,0	19,0	23,6	24,8	22,6
Macroregiunea doi	6,7	7,3	8,1	8,8	9,2	10,1	12,4	13,9	16,4	18,0	16,6
Nord-Est	6,2	6,8	7,6	7,8	8,2	8,8	11,1	12,2	14,8	16,0	14,5
Sud-Est	7,9	8,4	9,1	9,8	10,1	12,0	14,2	16,0	18,8	20,8	18,7
Macroregiunea trei	10,1	12,6	13,1	14,1	15,0	16,6	22,7	26,2	32,0	39,2	34,5
Sud-Muntenia	6,7	7,9	8,1	8,8	9,2	10,6	13,8	16,0	18,8	21,6	20,0
Bucuresti-Ilfov	15,7	20,4	20,7	22,0	23,2	25,8	36,0	41,8	51,6	64,8	55,3
Macroregiunea patru	8,4	8,9	9,6	10,2	11,1	12,4	15,6	18,6	22,0	23,6	21,3
Sud-Vest Oltenia	7,3	7,9	8,6	8,3	9,7	10,6	12,9	15,2	18,0	19,2	17,9
Vest	9,6	9,9	11,1	11,7	13,0	14,7	18,7	22,4	26,8	28,4	25,5
Rata de disparitate	2,55	3,00	2,73	2,81	2,82	2,95	3,24	3,41	3,49	4,05	3,82

Sursa: Calcule ale autorului, pe baza datelor preluate de la EUROSTAT.

¹ Estimată pentru nivelul PIB/locuitor din cea mai dezvoltată regiune (București-Ilfov) și cea mai puțin dezvoltată (Nord-Est).

Tabelul 2. Nivelul PIB/locuitor în regiunile României, pe tipuri de regiuni, în raport cu media UE27 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Romania – regiuni predominant urbane	15,6	20,5	20,8	21,9	23,4	25,9	36,1	41,8	51,5	64,7	55,3
Romania – regiuni intermediare	8,3	9,1	9,9	10,9	11,6	12,9	16,2	18,9	22,8	24,8	22,8
Romania – regiuni predominant rurale	7,0	7,4	8,1	8,4	9,2	10,2	12,2	14,2	17,1	18,2	16,6
Rata de disparitate regiuni urbane-regiuni rurale	2,23	2,79	2,56	2,61	2,54	2,53	2,97	2,95	3,02	3,56	3,33
Rate de disparitate regiuni urbane-regiuni intermediare	1,88	2,25	2,10	2,00	2,02	2,02	2,22	2,21	2,25	2,60	2,42
Romania – regiuni metropolitane											
Bucuresti	15,6	20,5	20,8	21,9	23,4	25,9	36,1	41,8	51,5	64,7	55,3
Cluj-Napoca	10,5	11,7	12,4	13,3	14,3	15,9	20,3	23,5	31,2	32,0	29,5
Timisoara	10,8	11,3	12,9	14,4	16,3	18,2	23,3	29,0	33,8	37,8	33,6
Craiova	7,2	7,3	7,9	7,6	9,0	10,3	12,4	14,7	18,0	20,5	19,0
Constanta	10,5	11,6	12,3	14,4	14,8	16,7	21,5	24,4	27,3	29,2	27,4
Iasi	7,1	7,6	8,6	9,0	9,7	10,1	13,0	14,5	17,5	19,8	17,9
Galati	7,4	8,3	9,0	8,9	9,2	11,1	12,7	13,8	16,7	18,6	15,9
Brasov	10,7	11,9	12,6	14,2	14,6	15,2	19,3	22,6	28,6	29,1	27,6
Rata de disparitate	2,2	2,8	2,6	2,9	2,6	2,5	2,9	3,0	3,1	3,5	3,5

Sursa: Calcule ale autorului pe baza datelor preluate de la EUROSTAT.

În ceea ce privește nivelul productivității muncii s-au remarcat o serie de diferențe față de media națională: diferențe în plus în cazul regiunilor relativ dezvoltate economic (însă în ușoară scădere spre sfârșitul intervalului analizat) și în minus în cazul celorlalte regiuni (dar cu o ușoară tendință de apropiere față de media națională). Astfel, se poate afirma, că în decursul perioadei analizate, contribuția regiunilor la competitivitatea națională s-a modificat în sens pozitiv. Aceeași situație se poate observa în cazul tuturor noilor state membre: pe fondul unei creșteri mai accelerate a productivității muncii, contribuția regiunilor la competitivitatea națională s-a modificat în general în sens pozitiv și, ceea ce este și mai important, chiar și în cazul regiunilor “rămase în urmă”.

Un alt aspect al disparităților teritoriale se referă la *rata ocupării*. Rata de ocupare globală (pentru întreaga populație în vârstă de peste 15 ani) a fost în general sub media europeană, dar apropiată de cea a noilor state membre și în descreștere până în anii 2005-2006 în toate regiunile, urmată de o scurtă perioadă de creștere după aderarea la UE, nesuținută, însă, în perioada de criză în anumite regiuni (Sus-Est, Sud Muntenia, Vest – tabelul 3). În ceea ce privește raportul față de media națională, s-a putut remarca un aspect interesant: o rată de ocupare mai mare decât media națională s-a înregistrat în regiunile Nord-Est, Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia, acestea fiind plasate pe “nivelul dezvoltării lente”, unde se înregistrează o productivitate mai scăzută. Determinându-se și raportul de dependență socială¹, se poate și mai bine observa cum forța de muncă activă în continuă scădere trebuie să susțină din punct de vedere economic și social întreaga populație, mai ales în regiunile dezvoltate și, paradoxal, într-

¹ S-a utilizat ca formulă de calcul $(PIB/E)/(PIB/P)$, unde P este populația totală.

o mai mică măsură în cele mai puțin dezvoltate (dar cu o pondere a agriculturii la realizarea PIB-ului regional mai mare).

Tabelul 3. Nivelul ratei de ocupare globale în regiunile României, în raport cu media UE27 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uniunea Europeană (27 tari)	:	49,6	50,0	50,1	50,9	51,1	51,7	52,6	53,3	53,7	52,5	52,0	52,0
Uniunea Europeană (15 tari)	49,6	50,4	50,9	51,5	51,1	52,0	52,4	53,1	54,0	54,1	53,0	52,5	52,5
Noile state membre (10 tari)	:	49,0	48,3	47,5	47,4	47,5	48,2	50,9	50,6	51,6	50,7	50,3	50,7
România	58,8	58,5	57,9	52,1	50,8	50,3	50,1	51,0	51,3	51,4	50,7	50,8	50,3
Macroregiunea unu	56,7	56,1	56,5	51,0	49,4	47,5	47,6	48,9	48,7	48,7	47,4	47,8	47,6
Nord-Vest	59,2	58,3	59,3	52,4	50,7	48,9	48,9	50,0	50,1	49,2	48,0	50,1	50,8
Centru	54,0	53,7	53,4	49,5	48,0	46,0	46,1	47,7	47,2	48,1	46,7	45,2	44,1
Macroregiunea doi	60,0	60,3	59,6	53,0	52,1	52,3	51,8	51,7	52,1	51,7	51,4	51,8	52,0
Nord-Est	63,6	63,9	63,7	56,1	54,6	56,0	55,2	54,0	55,4	54,6	54,4	55,1	56,6
Sud-Est	55,5	55,8	54,3	49,1	49,0	47,8	47,5	48,9	47,9	48,0	47,7	47,6	46,3
Macroregiunea trei	57,0	56,3	54,8	50,6	49,5	50,0	49,8	51,6	52,2	52,9	52,3	52,2	50,0
Sud-Muntenia	59,9	59,9	59,4	52,5	50,9	50,1	49,9	50,9	52,1	52,8	51,5	51,0	46,9
București-Ilfov	52,8	51,1	48,0	47,8	47,3	49,8	49,6	52,7	52,4	53,0	53,4	53,9	54,3
Macroregiunea patru	62,0	61,7	61,3	54,1	52,4	51,0	50,9	51,6	51,9	52,0	51,6	51,0	51,5
Sud-Vest Oltenia	65,9	65,9	66,4	57,5	55,2	53,2	53,3	53,2	52,8	53,5	53,2	52,7	53,3
Vest	57,3	56,6	55,3	50,1	49,0	48,4	48,0	49,6	50,8	50,3	49,6	49,0	49,5

Sursa: Date preluate de la EUROSTAT.

Pe categorii de regiuni, în cazul ratei de ocupare pentru populația în vârstă de muncă (15-64 ani) se remarcă un nivel apropiat de media europeană doar în cazul regiunilor predominant urbane (unde tendința a fost de creștere netă în perioada de postaderare), în timp ce în regiunile intermediare și în cele predominant rurale nivelul ratei de ocupare a fost mult sub media europeană și chiar a noilor state membre (tabelul 4). Ma mult, în aceste ultime două categorii de regiuni, tendința a fost de stagnare sau chiar de scădere în perioada de postaderare, ceea ce susține aserțiunile anterioare cu privire la întărirea poziției de câștigător de pe urma aderării la UE a regiunilor mai dezvoltate, mai capabile să creeze locuri de muncă și să atragă forța de muncă în defavoarea celor mai puțin dezvoltate, care pot deveni perdante de pe urma aderării (cel puțin la începutul perioadei postaderare).

Tabelul 4. Nivelul ratei de ocupare pentru populația în vârstă de muncă, pe categorii de regiuni, în raport cu media UE27 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Uniunea Europeană (27 tari)	:	59,9	60,4	60,8	61,9	62,5	63,2	64,1	65,3	65,8	64,6	64,1
Uniunea Europeană (15 tari)	60,5	61,6	62,4	63,3	63,5	64,2	64,9	65,7	66,8	67,2	65,8	65,3
Noile state membre (10 tari)	:	57,4	56,6	55,8	55,9	56,0	56,9	58,2	60,0	61,2	60,2	59,8
România – regiuni predominant urbane	61,7	59,9	56,8	56,9	56,4	59,6	59,3	62,8	62,4	63,3	63,8	64,3
România – regiuni intermediare	61,8	61,6	61,5	56,6	57,6	57,9	58,1	58,7	58,7	58,9	58,6	59,0
România – regiuni predominant rurale	64,9	65,0	64,6	58,8	57,9	57,1	56,7	57,9	58,0	58,2	57,3	57,3

Sursa: Date preluate de la EUROSTAT.

În sfârșit, în regiunile metropolitane **nivelul ratelor de ocupare pentru populația în vârstă de muncă** a fost mai mare sau apropiată de media europeană în Craiova, București, Timișoara și Iași, iar tendințele de evoluție au fost divergente: creștere în perioada de postaderare în București, Iași, Craiova și, parțial, Brașov și Cluj (mai ales în anii 2009-2010) și stagnare relativă sau chiar scădere în Timișoara, Constanța și Galați (tabelul 5). Aceasta arată că nu toate regiunile metropolitane s-au dovedit și adeverați poli de competitivitate și creștere economică, fiind necesară, însă, o analiză mai detaliată în raport cu poziționarea în cadrul regiunii și cu tipologia regiunilor.

Tabelul 5. Nivelul ratei de ocupare pentru populația în vârsta de muncă, în regiunile metropolitane ale României, în raport cu media UE27 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Uniunea Europeana (27 tari)	:	59,9	60,4	60,8	61,9	62,5	63,2	64,1	65,3	65,8	64,6	64,1
Bucuresti	61,7	59,9	56,8	56,9	56,4	59,6	59,3	62,8	62,4	63,3	63,8	64,3
Cluj-Napoca	65,9	64,4	65,6	60,4	59,9	57,3	53,8	53,1	52,4	53,6	55,0	59,3
Timisoara	64,7	65,9	65,8	62,4	64,5	65,9	65,6	64,7	63,7	63,4	63,4	62,7
Craiova	68,3	67,8	69,4	63,2	68,0	68,4	72,7	72,0	70,3	70,2	72,1	72,9
Constanta	57,1	56,3	53,6	48,8	50,9	51,5	52,5	54,4	52,8	54,2	53,6	53,5
Iasi	61,2	62,4	63,5	58,5	60,5	63,2	61,9	59,8	62,4	62,5	62,6	62,5
Galati	57,5	56,9	57,3	54,5	55,3	53,6	53,7	55,1	53,2	52,0	51,0	49,7
Brasov	59,5	58,7	57,3	53,5	52,4	50,1	48,9	47,7	46,3	49,6	54,1	56,1

Sursa: Date preluate de la EUROSTAT.

Rezultatele finale ale proceselor de dezvoltare economica se regasesc în nivelul de trai al populației, respective în nivelul veniturilor acesteia, însă și în acest caz se pot identifica disparități teritoriale importante. Astfel, **nivelul venitului disponibil pe locuitor** (exprimat în PPP standard) a crescut continuu în România în perioada 1999-2008, înregistrând o scădere importantă în anul 2009, primul an în care s-au resimțit efectele crizei economice, în timp ce diferența față de media UE s-a diminuat, mai ales în regiunile mai dezvoltate (București-Ilfov și Vest – tabelul 6). **Rata de disparitate a venitului disponibil** s-a majorat, însă, în intervalul analizat, ceea ce reprezintă în nou argument în favoarea ideii ca aderarea la UE a condus într-o primă fază la adancirea dezechilibrelor teritoriale preexistente, impactul unui asemenea fenomen urmand sa fie mai de durată decât s-a considerat. Chiar dacă un asemenea fenomen se regăsește și în cazul altor noi state membre, în cazul României adancirea decalajelor teritoriale poate avea consecințe mai greu de contracarat, tinând cont și de faptul că, în timp și criza economica poate accentua astfel de decalaje (chiar dacă într-o primă fază poate fi identificată o relativă nivelare a dezechilibrelor), deoarece tot regiunile mai dezvoltate sunt mai capabile să facă față unor perioade mai lungi de criză și recesiune. În plus, România se s-a confruntat și se confruntă și cu un intens proces de migrare a forței de muncă spre state mai dezvoltate ale UE, care afectează toate regiunile, dar al cărui impact nefast se resimte mai ales în regiunile mai puțin dezvoltate. Fiecărei categorii de regiuni îi vor corespunde, astfel, măsuri înglobate în politici regionale proprii, pe lângă o serie de **direcții de acțiune** cu caracter mai general, pe latura inovării tehnologice, a modernizării structurilor instituționale, a transformării pietelor și economiilor regionale, a creșterii rolului jucat de IMM-uri [5].

**Tabelul 6. Nivelul venitului disponibil pe locuitor (la PPP standard),
in regiunile României, în raport cu media UE27 (%)**

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Romania	21.4	22.4	24.6	23.4	22.0	27.0	26.3	28.1	31.6	:	:
Macroregiunea unu	22.3	22.9	24.5	24.0	22.5	26.7	25.4	26.7	30.3	:	:
Nord-Vest	22.3	22.5	24.7	23.7	21.9	26.7	25.5	26.8	30.3	:	:
Centru	22.4	23.4	24.3	24.3	23.1	26.7	25.2	26.6	30.4	:	:
Macroregiunea doi	19.4	19.6	21.8	19.9	18.0	23.7	22.2	23.8	25.9	:	:
Nord-Est	17.4	17.7	20.2	18.5	16.4	21.5	20.5	22.0	24.3	:	:
Sud-Est	21.9	22.0	23.9	21.8	20.1	26.7	24.4	26.1	28.2	:	:
Macroregiunea trei	21.6	24.5	26.4	26.9	25.6	30.4	32.3	34.5	39.6	:	:
Sud-Muntenia	19.2	19.1	22.4	20.2	18.9	24.7	23.0	24.2	26.8	:	:
Bucuresti-Ilfov	25.3	32.6	32.5	37.1	35.8	39.0	46.2	50,0	58.6	:	:
Macroregiunea patru	23.0	23.4	26.7	23.3	22.7	27.9	26.2	28.2	31.3	:	:
Sud-Vest Oltenia	20.7	21.3	24.4	20.0	19.5	25.4	23.4	25.3	28.2	:	:
Vest	25.7	25.8	29.5	27.2	26.6	31.0	29.6	31.6	35.1	:	:
Rata de disparitate	1.45	1.84	1.61	2.00	2.18	1.82	2.25	2.27	2.42	2.65	2.42

Sursa: Calcule ale autorului pe baza datelor preluate de la EUROSTAT.

Referințe bibliografice

1. Marin Dinu, Socol Cristian, Marinaș Marius, *Mecanisme de convergență și coeziune*, Editura Economică, București, 2005.
2. M.N. Chilian, M. Iordan, *Regional Competitiveness in the EU Countries. Focus on the New Member States*, Conferința internațională "Competitivitate și integrare europeană", Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Cluj-Napoca, 26-27 octombrie, 2007.
3. M.N. Chilian, *Competitivitatea economiei românești în condițiile integrării*, Editura Universitară, București, 2011
4. George Petrakos, Yannis Psycharis and Dimitris Kallioras, *Regional Inequalities in the EU Accession Countries: Evolution and Challenges, Integration, Growth and Cohesion in an Enlarged European Union*.
5. Constantin Daniela Luminița, *Elemente fundamentale de economie regională*, ASE, București, 2004.